

**СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ ОХОРОННИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН
У МЕЖАХ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ****ESSENCE AND PLACE OF PROTECTIVE CIVIL LEGAL RELATIONS
WITHIN CIVIL RELATIONS**

**Жорнокуй Ю.М., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Харківський національний університет внутрішніх справ**

У статті проведено аналіз сучасного стану вчень про сутність та місце охоронного цивільного правовідношення в межах цивільно-правових зв'язків. Обґрунтовано, що про такий правовий зв'язок варто говорити як про наслідок протиправної поведінки учасників регулятивних відносин у цій сфері, вони можуть спрямовуватися на притягнення до юридичної відповідальності правопорушника або на поновлення порушених прав, на охорону суб'єктивних прав тощо. Зазначено на існуванні двох моделей співвідношення регулятивного і охоронного правовідношення – коли перше: 1) не припиняється в результаті порушення права, вказані правові зв'язки розвиваються одночасно, але автономно (незалежно між собою) та 2) в результаті порушення права, припиняє своє існування і виникає охоронний правовий зв'язок, який не може бути частиною (особливим станом, стадією) регулятивного правовідношення.

Обстоюється думка, що підставою виникнення охоронного цивільного правовідношення є порушення суб'єктивного цивільного права (протиправна поведінка). Підставою виникнення деяких видів охоронних правовідносин може бути складний юридичний склад, загроза порушення права, зловживання правом або порушення охоронюваного законом інтересу. Сутність порушеного права, характер і наслідки його порушення обумовлюють виникнення охоронного правовідношення певного виду.

Стверджується, що охоронне суб'єктивне цивільне право (право на захист) має розглядатися як установлена нормою цивільного права суб'єктивно визначена можливість певної поведінки учасника охоронного цивільного правовідношення, надана йому з метою захисту порушених (невизнаних, оспорюваних) регулятивних суб'єктивних цивільних прав та/або охоронюваних законом інтересів, що має прояв у вимозі в спонукальному порядку усунення перешкод у здійсненні регулятивного суб'єктивного права або відновленні його в попередньому стані.

Ключові слова: цивільні відносини, регулятивні відносини, охоронні відносини, суб'єктивне право, обов'язок, охорона прав, захист прав, рішення суду, судово практика, судовий захист.

The author of the article has conducted the analysis of the current state of the doctrines on the essence and place of protective civil legal relations within civil relations. It has been substantiated that such a legal relation should be considered as a consequence of the unlawful behavior of the participants in regulatory relations in this area; they can be aimed at bringing the offender to legal liability or at restoring violated rights, protecting equitable rights, etc. It has been noted that there are two models of the relationship between regulatory and protective legal relations – when the first one: 1) is not terminated as a result of the right's violation, the specified legal relations are being developed simultaneously, but autonomously (independently of each other) and 2) as a result of the right's violation, it ceases the existence and a protective legal relation arises, which cannot be a part (a special state, stage) of a regulatory legal relation.

We support the opinion that the violation of an equitable civil right (unlawful behavior) is the basis for the emergence of a protective civil legal relation. The basis for the emergence of some types of protective legal relations may be a complex legal structure, threat to the right's violation, abuse of right or violation of an interest protected by law. The essence of the violated right, the nature and consequences of its violation determine the emergence of a protective legal relation of a certain type.

It has been argued that the protective equitable civil right (right to protection) should be considered as a subjectively defined possibility of certain behavior of a participant in a protective civil legal relation established by a civil law norm and granted to a participant in order to protect violated (unrecognized, disputed) regulatory equitable civil rights and / or interests protected by law, which is manifested in the requirement in an incentive manner to eliminate obstacles for exercising the regulatory equitable right or its restoration to its previous state.

Key words: civil relations, regulatory relations, protective relations, equitable right, obligation, protection of rights, defense of rights, court decision, caselaw, judicial protection.

Постановка проблеми. Традиційне в науці цивільного права вчення про правовідносини ґрунтується на тому, що: а) юридична норма є тричленною; б) у результаті порушення суб'єктивного права, виникає можливість його захисту; в) будь-яке суб'єктивне право має якість примусового виконання. Проте, чисельні факти в руслі такого підходу не можуть бути пояснені. З «тупика» виводить концепція про поділ цивільних відносин на регулятивні та охоронні¹, за якою обґрунтовується самостій-

ність їх існування, і, як наслідок, доводиться доцільність регулятивних та охоронних прав (безпосередньо права на захист)².

Проведення ідеї регулятивних і охоронних суб'єктивних цивільних прав дозволяє конкретизувати рух цивільного правовідношення. Істина цього руху полягає у тому, що в результаті специфічного юридичного факту (правопорушення, оспорювання) виникає нове охоронне (захистне) право, яке постає «рефлексом» щодо охорони (захисту) «старого» регулятивного права, яке може як припинитися, так і продовжити своє існування. Отже, постає питання співвідношення регулятивного та охоронного правовідношення та правової кваліфікації права на захист, як складової частини змісту останнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності та специфіки охоронних цивільних правовідносин займалися І. В. Жилінкова, І. В. Спасибо-Фатєєва,

¹ Хоча О. І. Харитоновою пропонується триада існування цивільних відносин, з їх поділом на регулятивні, організаційні та охоронні [1, с. 115]. Підтримує думку про самостійне існування організаційних відносин й І. В. Спасибо-Фатєєва, вказуючи, що «немає сумніву у тому, що організаційні відносини існують як самостійний вид відносин, які відповідають критеріям, встановленим у ст. 1 ЦК України. ... неодмінно виникає потреба у з'ясуванні їх правової природи. Очевидно, що всі вони є цивільними, хоча б тому, що їх регулювання міститься в ЦК та іншому цивільному законодавстві. А якщо так, то постає питання про можливість їх беззастережного віднесення до майнових або особистих немайнових правовідносин всупереч їх специфіці» [2, с. 17]. Однак, при цьому, вчена звертає увагу й на те, що «з приводу правової природи організаційних правовідносин склалися три точки зору щодо бачення як: 1) прояву, рефлексу, іншого боку майнових відносин; 2) окремого виду правовідносин, що можуть бути як суто організаційними, з організаційним елементом на першому плані, так і такими, що слугують основним майновим відносинам. Причому останні мають функцію впорядкування майнових відносин; 3) таких, що не мають цивільно-правової природи, а є адміністративними відносинами» [3, с. 865–866].

² Підтримуючи поділ цивільних правовідносин на регулятивні та охоронні І. В. Жилінкова зазначала, що «охоронні правовідносини виникають лише внаслідок вчинення цивільного правопорушення. ... Правовідношення, яке при цьому виникає, передусім спрямоване на охорону прав потерпілої сторони. Отже, сутність правовідносин такого роду полягає в охороні прав потерпілої особи» [4, с. 106–107].

Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, В. Л. Яроцький та ін. Їх дослідження здебільшого обмежувалися вивченням питань протиставлення регулятивних та охоронних правових зв'язків в межах цивільного права. При цьому до уваги не бралися питання наповнення змісту вказаних правовідносин і вивчення права на захист суб'єктивних цивільних прав як самостійного права.

Метою статті є з'ясування сутності та місця охоронних цивільних правовідносин у межах цивільно-правових зв'язків.

Основний матеріал дослідження. Регулятивні цивільні правовідносини варто розуміти як правовий зв'язок між їх учасниками, що визнається нормами цивільного права і призначений забезпечити здійснення ними прав та виконання обов'язків. Натомість охоронні цивільні правовідносини є тією групою правових зв'язків, яка забезпечує нормальне функціонування регулятивних правовідносин у цій галузі³. Не позбавлене своєї актуальності та активно обговорюється питання про самостійність т.зв. захисних правовідносин, зміст яких становить право на захист, або існування відповідних правових зв'язків в рамках охоронних правовідносин.

Зважимо, що не всі правові зв'язки вимагають детального нормативного врегулювання. Так, узагальнюючи судову практику, безпосередньо, практику ЄСПЛ⁴ застережено, що «суд не вважає, що кожна передбачувана загроза для права зобов'язує державні органи вживати конкретні заходи, спрямовані на запобігання їй» [7, с. 96]. Це насамперед є характерним для приватноправових відносин, які характеризуються через самостійність їх учасників. При цьому, зауважено, що «досить чисельна, порівняно з публічно-правовими відносинами, частина заходів з попередження порушення прав особи може бути здійснена нею самою способами самозахисту з урахуванням розумних та законних меж, а також за допомогою взаємодії з іншими суб'єктами, які не є юрисдикційними органами, зокрема й на договірних засадах» [8, с. 155].

Охоронні правовідносини виникають в результаті порушення суб'єктивних прав та/або охоронюваних законом інтересів (за винного їх порушення деліктоздатним суб'єктом), що є додатковим доказом дискусійності питання про поділ самих норм права на регулятивні і охоронні. Підставою виникнення таких правовідносин є протиправна поведінка, що полягає у порушенні суб'єктивного права. Така поведінка спрямована на суб'єктивне цивільне право, яке порушується в результаті вчинення протиправної дії. Це свідчить про доцільність і обґрунтованість виділення із всіх правовідносин саме охоронних, які є важливими для забезпечення всієї системи юридичних норм і суб'єктивних прав (мова йде про охорону прав).

В юридичній літературі зазначено, що «правове відношення, яке виникає з факту правопорушення, реалізується у напрямку виникнення можливості зазначення винною особою обтяжень організаційного, особистого чи матеріального характеру та у напрямку виникнення можливості застосування примусу для здійснення обов'язку. При цьому можливість виникнення додаткових обтяжень виникає не завжди, а застосування примусу є обов'язковим елементом. ... Ознакою охоронного правовідношення є її своєрідність нормативно-правової бази, з якою пов'язані виникнення, розвиток та припинення цього правового відношення» [9, с. 494].

Відомо, що питання про охорону (захист) цивільних прав завжди розглядається сукупно з проблемою змісту

суб'єктивного права. Останнє саме по собі породило значну кількість досліджень та численні теорії, а похідне від нього поняття «право на захист» стало не менш дискусійним. При цьому, коли застосовується категорія «право на захист», то, як правило, до уваги беруть суб'єктивне право особи вимагати від уповноважених органів примусового застосування засобів реагування до порушників його суб'єктивних прав та/або законних інтересів, у тому числі через прийняття рішення судом (судовий захист). У зв'язку з цим, варто погодитися з твердженням, що «найголовнішою особливістю будь-якого охоронного правового відношення (у тому числі й цивільного) є можливість примусового правового забезпечення певної поведінки зобов'язаної особи» [10, с. 56].

Однак, для запуску механізму захисту цивільних прав не завжди вимагається наявність складу правопорушення, достатнім є лише факт заподіяння шкоди або достатність підстав для твердження, що таку шкоду може бути завдано. Так, на думку В. Л. Яроцького «в охоронних правовідносинах особа може забезпечити свій інтерес поза волею іншої особи і проти неї, застосовуючи до такої особи заходи примусу» [11, с. 226]. «Власне, можливість застосування заходів державного примусу і є однією з кваліфікуючих ознак охоронних правовідносин» [8, с. 153]. Отже, заходи примусу в цивільному праві (заходи захисту, відповідальності, оперативного впливу і самозахисту) реалізуються виключно в межах охоронних правовідносин. Цивільно-правовий примус є одним із способів виконання охоронного зобов'язання. Отже, такий примус знаходиться в нерозривному зв'язку з охоронним правовідношенням, яке не може розвинути без заходів примусу (якщо право не відновлюється в добровільній формі), рівно як останні не можуть бути застосовані поза охоронним правовідношенням, оскільки саме охоронний зв'язок є формою, що забезпечує реалізацію заходів правового впливу.

Вважаючи право на захист регулятивного суб'єктивного права та/або інтересу елементом змісту цивільних відносин, варто окреслити загально-цивілістичну наукову дискусію щодо співвідношення понять «суб'єктивне цивільне право» та «право на захист». Така проблематика полягає в тому, що одні фахівці вважають право на захист правомочністю суб'єктивного права, інші розглядають його як цілком самостійне право [12, с. 251–252].

Прихильники першого підходу акцентують увагу на тому, що: 1) сутність суб'єктивного права містить можливість правоохоронного характеру, яка входить до самого змісту суб'єктивного вимоги як одна з його правомочностей; 2) ізольоване суб'єктивне цивільне право не має захисного елемента та втрачає юридичні можливості його здійснення; 3) право на захист є похідним від основного суб'єктивного цивільного права, що становить зміст регулятивного цивільного правовідношення, і не може існувати без останнього; 4) виключно в випадку порушення права, що становить зміст регулятивного цивільно-правового зв'язку, правомочність на захист трансформується у самостійне право; 5) виникнення самостійного права на захист є одночасно реалізацією однієї з правомочностей основного суб'єктивного цивільного права.

Фахівці, які обстоюють позицію самостійності права на захист як окремого права, вважають, що: 1) право на захист як окреме самостійне право, що звернене до порушника, виникає в рамках охоронних цивільних правовідносин; 2) правомочність на захист суб'єктивного права не може складовою права, що захищається, оскільки така можливість спрямована на захист всього суб'єктивного права в цілому, в тому числі й самої себе; 3) право на захист розуміється як суто матеріальне, а не процесуальне право.

Вважаємо, що вирішення цієї проблеми в контексті цивільних відносин, полягає у вченні про самостійність існування охоронного цивільного правовідношення

³ На думку О. І. Харитонovої «у випадках, коли в позитивному регулюванні відбувається «збій», результатом такої аномалії стає трансформація регулятивних правовідносин у їхнє продовження (різновид) – цивільні охоронні правовідносини» [1, с. 122].

⁴ Рішення від 28.10.1998 у справі *Osman v. the United Kingdom*, заява № 87/1997/871/1083 (§115, 116) [5]; Рішення від 24.10.2002 у справі *Mastromatteo v. Italy*, заява № 37703/97, (§68) [6].

та доцільності визнання самостійності права на захист як елемента вказаного правового зв'язку. Вважаємо, що право на захист (охоронне суб'єктивне право) не є елементом структури регулятивного суб'єктивного цивільного права з моменту його виникнення і не виражає його «бойовий» стан за певних умов. Якщо повноваження (правова можливість) «спить» в регулятивному праві, поки воно не буде порушеним, якщо воно може «заявити про себе» за обставин, що є відмінними від первинного юридичного факту, значить до цих обставин вимога не має умов для будь-якого їх існування, та є лише абстрактною можливістю і, як наслідок, не має місця у дійсності.

Основне упущення, якого припускаються автори, які аналізують правову природу права на захист (як правомочності), полягає в тому, що не вивчається правова природа охоронного правовідношення, зміст якого складає це право. Отже, виникає питання щодо правової природи такого права в охоронному цивільному правовідношенні. І, як правильно зауважує О. І. Харитонова, «у разі недотримання приписів норми цивільного права відбувається одночасно й порушення об'єктивного (позитивного) права, і порушення цивільного права суб'єктивного. Отже, термін «порушення права» є багатозначним, охоплюючи два пов'язані, але не тотожні поняття: 1) порушення припису правової норми; 2) порушення суб'єктивного цивільного права учасника цивільних правовідносин. У кожному разі перше та друге поняття пов'язані з недотриманням приписів норми цивільного права (законодавства), якими визначено вимоги до правомірної поведінки учасників цивільних правовідносин. Це і є підставою для кваліфікації вчинених дій як «правопорушення» у його широкому значенні» [1, с. 122–123].

Окреслена проблема в контексті цивільних правовідносин також має значення, адже можна спостерігати, що регулятивні цивільні суб'єктивні права відрізняються від охоронних суб'єктивних цивільних прав.

Юридичний факт – порушення (невизнання, оспорювання) суб'єктивного права, що складає зміст регулятивного правовідношення, та/або охоронюваного законом інтересу учасника цивільного правового зв'язку, впливає на виникнення нового суб'єктивного права – права на захист, яке, на нашу думку, є самостійним суб'єктивним правом (становить зміст охоронного цивільного правовідношення) з наступних підстав:

1) охоронне цивільне правовідношення є самостійним правовим зв'язком, який не може складатися з правомочностей суб'єктивного цивільного права і має у своєму змісті самостійне охоронне право. Оскільки відповідний правовий зв'язок спрямований на відновлення порушеного (невизнаного, оспорюваного) права, то й право, що входить до його змісту, пов'язане із захистом порушеного суб'єктивного регулятивного цивільного права. Отже, право на захист є самостійним правом і поза правовідношенням існувати не може;

2) підставою виникнення охоронного цивільного правовідношення є протиправна дія (бездіяльність), що полягає у порушенні (невизнанні, оспорюванні) чи створенні загрози порушення регулятивного суб'єктивного права та/або охоронюваного законом інтересу. Результатом виникнення відповідного охоронного зв'язку є те, що учасник регулятивного цивільного правовідношення, як потерпіла особа, вправі вимагати відновлення права в обсязі, що існував до порушення або усунення перешкод у його здійсненні. Це означає, що порушене (оспорюване, невизнане) регулятивне право визнається самостійним об'єктом, що підлягає захисту. В регулятивному правовідношенні цього об'єкта не було і не могло бути, оскільки не було порушенням (оспорюваним, невизнаним) регулятивне суб'єктивне цивільне право, тобто шкоди не було завдано, і не відомий її розмір (об'єкт права на захист);

3) якщо уявити, що право на захист – це лише правомочність права і як суб'єктивне право воно не існує, то

це може призвести до наступної колізії. В результаті порушення суб'єктивного цивільного права (наприклад, невиконання (неналежне виконання) договірних зобов'язань) припиняється правовий зв'язок між кредитором і боржником у зобов'язанні. Оскільки регулятивне суб'єктивне цивільне право містить низку правомочностей, що складають його обсяг, то за умови його припинення втрачають існування й усі відповідні правомочності, в тому числі й правомочність на захист. Якщо уявити, що не існує самостійного права на захист, виникає запитання: яким чином відновити правове становище учасника регулятивного цивільно-правового зв'язку, якщо правомочність на захист припинила існувати разом із його суб'єктивним правом? За ЦК України особа, чие право порушено, вправі вимагати відновлення становища, яке існувало до порушення. Якщо ж правомочність на захист припинилася, на чому ґрунтується відповідна вимога? Напевно, має існувати право, завдяки якому особа, чії права та/або інтереси порушені, змогла б скористатися відповідним способом їх захисту. Отже, маємо змогу вести мову про існування в учасника регулятивного цивільно-правового зв'язку самостійного права на захист, яке виникає в результаті порушення (оспорювання, невизнання) чи створення загрози порушення належного йому регулятивного суб'єктивного цивільного права та/або інтересу;

4) якщо визнати існування самостійної правомочності на захист у складі будь-якого суб'єктивного права, ми будемо змушені констатувати, й те, що можливість захисту суб'єктивного права виникає з однієї з нею підстави (одночасно з нею) та належить управомоченій особі ще до того, як її право може бути порушеним (створюється загроза його порушення). Крім того, визнаючи будь-який захист права змістом правомочності, що входить до складу кожного суб'єктивного права, нам необхідно зробити висновок про те, що давність існування такої можливості (позовна давність) настає з моменту виникнення суб'єктивного права, що містить цю можливість. Такий висновок не відповідає тому класичному розумінню позовної давності, яке виходить з того, що її початком є момент, коли особа дізналася про порушення свого права або повинна була про це дізнатися (ч. 1 ст. 261 ЦК України);

5) самостійність суб'єктивного права на захист обумовлена можливістю його порушення. Якщо право на захист є самостійним суб'єктивним правом, то воно може бути порушеним і викликати інші правові наслідки. В результаті порушення права на захист виникає зовсім інший (новий) охоронний зв'язок, зміст якого утворює право на захист правової вимоги та охоронний обов'язок. У рамках такого правовідношення відновлюється суб'єктивне право на захист першочергового охоронного правовідношення.

Право на захист можна визначити як міру можливої поведінки, що містить можливість вчинення власних дій особою, яка його має, спрямованих на відновлення або захист права (інтересу), а також на звернення до компетентних органів з вимогою про його захист або відновлення. Метою здійснення суб'єктивного права на захист є не завдання шкоди іншій особі, а турбота про свої законні інтереси. Примусова реалізація вимоги здійснюється в рамках охоронного правовідношення, а вона без юрисдикційного органу не є можливою (мова переважно йде про судовий захист).

Природою права на захист (нерозривного зв'язку такого права з регулятивним суб'єктивним правом) визначаються його характер і зміст. Це виражається у тому, що: 1) право на захист, як і будь-яке суб'єктивне право, є мірою можливої поведінки управомоченої особи, але поведінки цільової і більш вузької за обсягом – спрямованої на досягнення відновлювально-припинючої мети (пов'язано з використанням заходів правоохоронного характеру); 2) такі заходи мають відповідати характеру самого суб'єктивного права; 3) право на захист як само-

стійне суб'єктивне право містить декілька можливостей, що забезпечують його здійснення на різних його етапах і в різних ситуаціях.

Вважаємо більш послідовним дволанковий підхід до елементів змісту суб'єктивного права, за яким таке право складає правомочність на власні дії та правомочність вимагати від іншої сторони правовідношення відповідної поведінки (вчинення або відмову від вчинення певних дій). Цей підхід охоплює й ситуацію, коли особа внаслідок порушення її суб'єктивного права набуває право на захист. В рамках цивільних відносин найбільш простим є приклад охоронного правовідношення, що виникає внаслідок завдання шкоди правам та/або інтересам суб'єктів цивільного права. Безумовно, в цьому разі такі особи мають гарантоване право на захист, змістовна складова якого має бути представлена двома правомочностями – юридично забезпеченою можливістю вчинення власних дій (звертатися до особи, яка завдала шкоду з вимогою про її відшкодування, звертатися до суду з позовом про відшкодування збитків тощо) та можливістю вимагати від іншої сторони вчинення певних дій (відшкодування завданої шкоди).

Варто зазначити, що захист регулятивного суб'єктивного цивільного права та/або інтересу учасником цивільних відносин може застосовуватися в значенні певної системи організаційно-правових заходів, вживаних у разі його порушення. Засоби або способи захисту такого права є передбачені законом правоохоронні заходи, шляхом застосування яких вчиняється попередження порушення права або усунення наслідків його порушення.

Постає питання щодо правової природи, суб'єктного складу та механізму застосування відповідальності до учасників цивільних відносин. Чи забезпечуються цивільно-правові норми примусом? З боку кого? Право, на відміну від інших регуляторів, характеризується якістю примусовості, оскільки надає суб'єктам можливості, здійснення яких є можливим у примусовому порядку. При цьому такий порядок є необхідним для відновлення того балансу, який існував до порушення суб'єктивного цивільного права та/або інтересу учасників регулятивного цивільно-правового зв'язку.

Одним із найважливіших завдань цивільного законодавства, та й у цілому цивільного права, є охорона суб'єктивного права та/або охоронюваного законом інтересу учасників цивільно-правових зв'язків, незалежно від належного їм об'єму прав. Захист суб'єктивних прав та/або інтересів вказаних осіб означає захист їх можливостей альтернативно здійснити належне їм право, що закріплене законодавством чи іншими актами. Для того щоб ці можливості втілювались в конкретне суб'єктивне право, механізм його охорони (захисту) має бути чітко прописаний у законодавстві. Складовою такого ефективного механізму є *право на захист*, що закріплене законодавством як *самостійне право*, яке має бути здійсненим у випадку порушення регулятивних суб'єктивних прав та/або інтересів учасників цивільних відносин.

Право на захист є похідним з охоронних норм цивільного законодавства і як самостійне суб'єктивне право є можливістю певної поведінки особи в охоронному правовому зв'язку, яка надається їй з метою захисту регулятивних суб'єктивних прав та/або охоронюваного законом інтересів. Отже, незалежно від того, чи здійснюється право на захист у добровільному або примусовому порядку щодо зобов'язаної особи, опосередковується або не опосередковується його здійснення діяльністю юрисдикційного органу, захист такого права та/або інтересу завжди вчиняється в рамках охоронного цивільного правовідношення.

Охоронне цивільне правовідношення є незалежним від регулятивного правовідношення, самостійним правовим зв'язком, що виникає у зв'язку з порушенням регулятивного суб'єктивного права, але в подальшому його існування і розвиток не залежить від долі регулятивного правовідношення. Зауважимо на існуванні двох моделей співвідношення регулятивного і охоронного правовідношення коли регулятивне правовідношення в результаті правопорушення – 1) не припиняється, то вказані правові зв'язки розвиваються одночасно, але автономно (незалежно між собою) та 2) припиняє своє існування і виникає охоронний правовий зв'язок, який, за таких обставин, не може бути частиною, особливим станом або стадією регулятивного правовідношення. Відповідно, охоронний правовий зв'язок є специфічним за суб'єктивним складом, змістом, об'єктом, підставами виникнення, способами виконання і правовими наслідками, що настають при невиконанні охоронного обов'язку. Цей правовий зв'язок має ретроспективний, зобов'язальний, відносний, односторонній характер, відноситься до правовідносин активного типу, спрямований на забезпечення захисту цивільного права, чим сприяє стабільності та стійкості цивільного обороту.

У літературі докладно досліджуються питання захисту суб'єктивних прав учасників цивільних відносин. Законодавство надає таким особам право оскаржити в суді будь-який акт або рішення, що були прийняті з порушенням вимог закону, інших правових актів, статуту товариства, якими було порушено їх суб'єктивне право та/або інтерес. Отже, з точки зору охорони регулятивних суб'єктивних цивільних прав та/або охоронюваних законом інтересів учасників цивільних правовідносин важливою межею є умови, що стосуються їх як об'єкта захисту. Однак не всі суб'єктивні права та законні інтереси можуть бути об'єктом захисту, а лише ті, які визнані цивільним правом і відповідають вимогам цивільного законодавства [12, с. 262].

Висновки. Про охоронні цивільні правовідносини варто говорити як про наслідок протиправної поведінки учасників регулятивних відносин у цій сфері, вони можуть спрямовуватися на притягнення до юридичної відповідальності правопорушника або на поновлення порушених прав, на охорону суб'єктивних прав тощо.

Підставою виникнення охоронного цивільного правовідношення є порушення суб'єктивного цивільного права (протиправна поведінка). Підставою виникнення деяких видів охоронних правовідносин може бути складний юридичний склад, загроза порушення права, зловживання правом або порушення охоронюваного законом інтересу. Сутність порушеного права, характер і наслідки його порушення обумовлюють виникнення охоронного правовідношення певного виду.

Охоронне суб'єктивне цивільне право (право на захист) має розглядатися як установлена нормою цивільного права суб'єктивно визначена можливість певної поведінки учасника охоронного цивільного правовідношення, надана йому з метою захисту порушених (невізнаних, оспорюваних) регулятивних суб'єктивних цивільних прав та/або охоронюваних законом інтересів, що має прояв у вимозі в спонукальному порядку усунення перешкод у здійсненні регулятивного суб'єктивного права або відновленні його в попередньому стані.

Вважаємо, що право на захист цивільних прав необхідно досліджувати як самостійне суб'єктивне право, оскільки воно є мірою можливої поведінки управомоченої особи, яка відрізняється від тієї моделі поведінки, яку надає їй цивільне право в непорушеному стані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Харитонova О. І. Співвідношення категорій «правовідносини інтелектуальної власності» та «регулятивні, організаційні, охоронні цивільні правовідносини». *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. (С. 115–125).
2. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1: Загальні положення. Особи / за ред. І. В. Спасиво-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2020. 928 с.

3. Спасибо-Фатеєва І. В. Цивільні правовідносини, організаційно-правові цивільні правовідносини. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Т. 9 : Цивільне право / редкол.: Н. С. Кузнецова (голова), О. В. Кохановська (заст. голови), А. Б. Гриняк (відп. секретар) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Науково-дослідний інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАНрН України. Харків : Право, 2023. 928 с.
4. Цивільне право: підручник: У 2-х т. Т. 1. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. 656 с.
5. Case of Osman v. the United Kingdom (87/1997/871/1083). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-58257%22> (дата звернення: 18.11.2024).
6. Case of Mastromatteo v. Italy (Application no. 37703/97). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-60707%22> (дата звернення: 16.11.2024).
7. Загоруй Л. М., Загоруй І. С. Превентивний захист цивільних прав: перспективи розвитку. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. № 2 (46). С. 92–100.
8. Ніколаєва О. В. Цивільно-правовий режим творів архітектури, створених з використанням штучного інтелекту: вітчизняний та світовий досвід: дис. ... докт. філософ.: 081 – Право / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2024. 210 с.
9. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт. Том III. Концепт приватного права і рекодифікації цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиту : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 752 с.
10. Юриста О. В. Про поняття та основні ознаки правоохоронного відношення. *Право України*. 1997. № 10. С. 55–58.
11. Яроцький В. Л. Приватноправовий примус в цивільних охоронних правовідносинах. *Вісник Нац. акад. правових наук України*. 2018. № 1. С. 219–235.
12. Жорнокуй Ю. М. Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект : монографія. Харків : Право, 2015. 532 с.